

Български периодични издания със заглавия ороними Част I. 1878-1919

Живодар Душков

Bulgarian periodicals titled oronyms (Part I. 1878-1919): The research investigation studies the oronyms (mountains, peaks, lowlands and others), used as media titles in Bulgaria. The period 1878-1919 is divided into two subperiods and the borderline is the year 1908, when the independence of the Bulgarian Kingdom was declared. Some conclusions were made, connected with the preference to some oronyms, neglecting others.

Key words: *oronyms, Bulgarian periodicals*

ВЪВЕДЕНИЕ

В печатница „Свобода“ (Букурещ) на румънски език излиза в. „**Balkanul**“. Първият брой е отпечатан на 2 февруари 1875 г., а последният (33-и) – на 22 ноември с.г. Седмичникът е редактиран от Кириац Цанков. Именно през есента на 1875 г. същият редактор издава на български език „**Балкан**“ - един от не многото на брой възрожденски вестници в Букурещ. Обявено е, че ще излиза „*един път през неделата*“, но читателите в действителност получават само два броя, отпечатани в период, надхвърлящ две седмици от 1875 година: първият е с дата 24 септември, а вторият – 9 октомври.

В българския език думата *балкан* е синоним на планина, но едновременно с това е и наименование на Стара планина, простряла се по цялата дължина на българската земя. Не е случайно тогава, че отново в Букурещ по решение на Българското централно благотворително общество се появява и „**Стара планина**“. Изданието е „*вестник за политика и за книжнина*“. Негов редактор е С. Бежан, т.е. Сава Бобчев. Медията просъществува от 7 август 1876 г. до 21 юни 1877 г., когато са отпечатани 78 броя. До февруари 1878 г. издател е Д. Веселинов, като зад псевдонима се крие един от активните възрожденски книгоиздатели - Драган В. Манчов.

За да бъде по-пълна картината, следва да посоча и вестник „**Балкан**“, редактиран от Димитър Маринов. Той е по-различен от споменатите не само заради факта, че се появява в Цариград, но и за това, че е ръкописен [1, с. 152-158]. От него излизат 5 броя. Излишно е да се отбележи, че тиражът е твърде ограничен – единичен, което превръща всеки брой в уникат. И още нещо, предизвикващо засилен интерес към изданието - в хронологичен план то предхожда букурещките медии, тъй като се списва от декември 1870 г. до 23 януари 1871 г.

Всичко това ми дава основание да заключа, че от 1870 г. (съответно 1875 и 1876) тръгва една от линиите в българския печат – издания да носят имена на планини, а както ще отбележа по-нататък - и на свързани с тях върхове, хълмове, оврази, низини, долини... Общото название, което следва да се изведе за подобни топоними, е **ороними**.

Че Стара планина (Балкан) е обичана от българите реалност, е факт, който едва ли се нуждае от доказателства. В четири стихотворни реда от химна на Република България се срещат 4 топонима: един хидроним (*Дунав*) и три оронима (*Стара планина, Пирин и Тракия*):

*Горда Стара планина,
до ней Дунава синей,
слънце Тракия огрява,
над Пирин пламеней.*

Едно сравняване на съвременния текст с четиристишието, излязло изпод ръката на Цветан Радославов [11], сочи, че е съхранена оригиналността единствено

в частта, където е споменат оронимът *Стара планина* (другите два топоними са *Витоша* – ороним, и *Цариград* – ойконим):

*Горда Стара планина,
до ней север се синей.
Слънце Витоша позлатява
към Цариград се белей.*

Предмет на настоящото изследване е разкриването на оронимите, които българската журналистика е намерила за подходящи при привличането на читателското внимание. И тъй като броят им е сравнително голям, като крайна граница на настоящата I част посочвам 1919-а – годината на приключването на участието на България в Първата световна война, озаглавената посредством Ньойския договор, чрез който страната губи територии, в това число и планини, върхове, оврази и пр. В този 40-годишен период има две важни години – 1885-а, когато на 6 септември е провъзгласено Съединението, а с този акт като трайно български се оказват Родопите, Рила, Пирин, Средна гора и др.; и 1908-а, свързана не само с провъзгласяването на българската независимост – 22 септември, но и с формалното посочване, че е променен статутът на България: от княжество в царство. Понеже в периода 1879-1885 г. вестникарските заглавия ороними са изключително малко на брой, предпочетох като разделна да бъде използвана само 1908 година.

ИЗЛОЖЕНИЕ

1. 1878-1908

На 30 май 1879 г. в софийската печатница „Янко С. Ковачев“ се ражда вестник *„Витоша“*, който е първият печатен орган на консерваторите. Редактиран е от Т. Бурмов, М. Балабанов, Гр. Начевич, А. Чернев, успели да издадат 98 броя. На 25 юни 1880 г. изданието прекратява своя живот. Намирам като сполучливо хрумването на редакторите да препечатат стихотворението на Иван Вазов „Сбогом на Витоша планина“:

*Сбогом, прощавай Витошо моя.
Песен подирня ти песнопя.
Сбогом ти казвам, че е настала
зарад нас двама тъжна раздяла*

(Витоша, № 8, 23 юни 1879 г.)

От 18 януари до 12 октомври 1883 г. редактор-издателят П. Тр. Бурков печата седмичника *„Балкан“*. Би могло да се каже, че вестникът обслужва интересите на министрите ген. Соболев и Каулбарс, тъй че е един вид частно издание, нямащо кой знае каква популярност. Израз за подобно твърдение е и фактът, че въпреки наличието на евентуални протекции, са отпечатани малко броеве - 42. Не може да се премълчи и ролята на А. Молчанов – кореспондент на „Новое время“.

Със стамболовистко направление е старозагорският вестник за политика и литература *„Балкан“*. Той е на пазара от 20 октомври 1886 г. до 26 юни 1887 г. Независимо от факта, че излизат само 7 броя, изданието има свое място в историята на печата, понеже е първата печатна медия в провинцията със заглавие ороним. Издател и отговорник е Александър Р. Балкански. Напълно е възможно той да се е „заиграл“ с наименованието, намеквайки и за връзка с фамилиното си име [5, с. 63 – връзката *Балкански – Балканджиев – Балкан*].

Антагонистична политическа позиция заема друг провинциален вестник – пловдивският *„Родопи“*. В единствения му брой (18 март 1889 г.) редактор-отговорникът и издател Тодор Г. Маджаров нескрито напада правителството на Ст. Стамболов и демонстрира симпатии към либералите-радослависти.

Като *„политико-литературен вестник“* се определя *„Средна гора“* - издание на Народнолибералната партия в Стара Загора. Негов редактор-отговорник

и администратор е Стефан М. Ножаров. На вестникарските тараби изданието се задържа съвсем кратко – 5 седмици (8 август-12 септември 1890 г.), отбелязани с 8 броя, т.е. макар и за кратко време вестникът е седмичник.

Вярно е, че медията *„Пирин-планина“* не следва точния ороним, но при всички случаи този вестник *„за политика, литература и обществен живот“* има място в настоящия преглед. Отпечатани са едва два броя - на 25 февруари и 2 март 1894 г. Издава се в Русе от К. А. Велев (главен редактор), т.е. в град, който географски е твърде отдалечен от планината. В „Нашата програма“ е отбелязано: *„Както се вижда от самото название на вестника, той ще бъде орган на македонските интереси. Може мнозина да кажат защо ни е още един македонски вестник, когато си имаме вече два такива, а именно: „Югозападна България“ и „Глас македонски“. Ний действително така мислехме отначало, но като се уверихме отпосле, че само с горните два вестника не се изчерпва македонският въпрос, нагърбихме се с тежката публицистическа работа, за да подпълним тая празнота и да [у]служим с[ъс] скромните си сили що-годе за по-скорошното постигане на нашия исторически идеал – обединението на българските земи под един скипт[ъ]р – като се ограничаваме, преимуществено да ратуваме за она нещастен край, който се казва Македония или Югоизточна България“*. От съдържателна гледна точка вестникът е свързан с даването на информация за Македония. Любопитно е да се отбележи, че някои от материалите са и на френски език.

В Татар Пазарджик Кр. Атанасов издава вестник *„Родоли“*. Явно отговорният редактор и редакторът Яков Д. Матакиев са си поставили амбициозна задача, защото за кратко време - от 7 април до 12 май 1894 г., са издадени 6 броя. Делото им обаче, както може и да се очаква, скоро приключва. Вестникът изразява интересите на Народната либерална партия.

„Славиеви гори (Родоли)“ е списание за народни умотворения, наука и обществено значение. Негов редактор е Ст. Н. Шишков, а отговорник – Тома Петров. Това издание е едно от първите с краеведски характер, ратуващо за изучаването на Родопския край. Излиза в периода април-декември 1894 г. Печата се в Пловдив, но местопребиваването на редактора е в с. Оряхово, Рупчоска околия. Необходимо е да се уточни причината за включването на медията в настоящия обзор, а с това – и двойното заглавие: *„Славиеви гори (Родоли)“*. Най-вероятно през Средновековието Родопите да са се наричали *„Славееви гори“*. И пак в реда на предположенията – по името на независимия деспот Слав. В Западни Родопи съществува местност *„Славееви скали“*. (Всъщност има и местност *„Славееви гори“*, но в Бяла черква, Великотърновско; при това наименованието е съвременно – създадено е приживе от поета Цанко Церковски).

На позициите на Народняшката партия е *„Стара планина“* - *„вестник за политически, обществени и книжовни новини“*. Първият му брой се появява на 1 януари 1895 г., а последният (№ 105) - на 2 февруари 1896 г. Излиза в Пловдив под редакторство на В. П. Краварев, Стефан Георгиев, С. С. Бобчев. Вестникът замества излизалия в продължение на 3 месеца *„Правда“* (№ 1 от 2 октомври 1894 г.- № 17 от 4 декември 1894 г.). Възможно е промяната да се е наложила именно и заради заглавието.

Необичаен е вестник *„Витоша“* - *„специален орган за обявления за колекционери и търговци на пощенски марки“*. Определението „необичаен“, което давам, е именно поради този факт – в историята на българския печат са малко на брой темброфилските вестници, а когато и заглавието е ороним, интересът към него се повишава. Изданието има единствен брой - от март 1896 г. [6, с. 475; 10].

Обратно - най-продължителен живот и съответно с най-много броеве е органът на варненското дружество *„Странджа“*. Отговорен редактор на в. *„Странджа“* е Петър Глушков. Първата му годишнина започва на 25 май 1896 и

завършва на 22 юли 1897 г. Отпечатани са 50 броя. Също с толкова приключва и втората (30 октомври 1897 г.-15 ноември 1898 г.). Явно през третата годишнина (22 ноември 1898 г.-12 септември 1899 г.) е имало някакви сътресения, защото е нарушена седмичността на изданието. От „Странджа“ излизат само 19 броя. Любопитно е да се отбележи, че първоначалното местоиздаване на вестника е варненската печатница „Христо Н. Войников“, но впоследствие се ползват услугите и на печатниците „Кънчо Николов“, „Взаимност“, „Н. Петров“.

Опозиционен на правителството на К. Стоилов със симпатии към либералите-радослависти е политико-икономическият вестник „*Руй*“. Той е издаван в Трън от 5 януари 1898 г. до 18 януари 1899 г., за което време под редакцията на Петър Недин са отпечатани 53 броя. По-нататък изданието променя името си и продължава като „Нов Руй“ (1903-1912), като приемствеността е подчертана (макар и на по-късен етап) и чрез възприемането на номерацията, и на годишнината на „Руй“.

На едно и също място пък (русенската печатница на Д. М. Дробняк) по едно и също време се появяват вестници със заглавие ороним. През 1898 г. редакторът А. Зекий Мустафаоглу списва на турски език вестник „*Balkan*“. От брой 5. медията е с друг отговорен редактор - Ю. Георгиев. Списва се на български език и се смята като отделно издание - „*Балкан*“. Сведенията за този вестник са твърде ограничени [9] - на 18 май 1898 г. е отпечатан брой № 5, предполага се, че през август излиза и осмият брой, но както той, така и броевете от втората годишнина, не е съхранен. Характеристиката „*младотурски вестник с либерална тенденция*“ се отнася както за „*Balkan*“, така и за „*Балкан*“.

Емануил Манолов създава в Казанлък детска музикална библиотека „*Славееви гори*“. (На някои места заглавието не е посочено като периодика, а като сборник, но това не е коректно). Първият номер излиза обаче в София на 15 септември 1899 г., а последният – 12-и, с известни предположения - през 1900 г. В отделните книжки композиторът публикува нотирани своите детски песни. (През 1922 г. изданието е подновено, но с друго име – „Орфей“!). Вече споменах за връзката Родопи-Славиеви гори, а Родопите се определят още и като „планината на Орфей“, така че независимо от различното изписване: *Славееви гори-Славиеви гори* става въпрос за един и същ ороним.

Двадесети век започва с отпечатването в Стара Загора на вестника „за всякакъв вид обявления, реклама и обществени знания“ „*Балкан*“. Негов отговорен редактор е Ив. Христов Контито. Или времето е било неподходящо, или интересът към издание със съдебни обявления малък, но от 1 август до 15 септември 1901 г. излизат едва четири броя.

Няколко месеца по-късно като орган на севлиевското бюро на Либералната партия под редакторството на Досю Дончев се появява предизборният лист „*Балкан*“. Печата се при Г. Кежаев в Габрово и в печатницата на Сърбенов в Севлиево. Излиза в периода 13 януари 1902 г.-12 юни 1904 г., в общо 10 броя, което говори за неритмичност, нарушена още на 23 февруари 1902 г. Брой 8 от 16 октомври 1903 г. е посочен като единствен, което има свое отражение върху поредността на следващите два броя: от 8 юни 1904 г. [№ 9] и от 12 юни 1904 г. [№ 10] не са номерирани. От брой 9. като редактор се изявява и Р. Димитров. В Дупница Андон Н. Топлийски издава седмичника „*Рилски балкан*“. Първоначално вестникът е опозиционен на правителството на Прогресивно-либералната партия, а впоследствие омекотява тона и започва да се отнася със симпатии. Първият брой е отпечатан на 22 юни 1902 г., а № 50 от първата годишнина – на 13 септември 1903 г. Втората годишнина, независимо че обхваща повече от 18 месеца (24 септември 1903 г.-15 април 1905 г.), е свързана с отпечатването на 19 броя, а това означава, че вестникът на практика променя периодичността си и става месечник. Освен това след правителството на Стоян Данев (Прогресивно-либерална партия) на власт

идва Народнолибералната партия и вестникът се обявява противник на кабинета на Рачо Петров.

В програмата на новия столичен вестник „**Балкан**” (5 април–4 май 1903 г.) е записано: „*Ще защитява автономията на Македония за македонците и независимостта на балкана за балканците*”. Дванадесетте броя са редактирани от А. С. Василев и Стефан Дедов (Якимов). В тях се дават сведения за турските насилия в Македония, за провежданата там сръбска и гръцка пропаганда. Вестникът се печата при Б. Зилбер, Ив. К. Божинов и Янко С. Ковачев. След май 1903 г. „Балкан” променя името си на „Куриер”. Междувременно на 20 юли (2 август) 1903 г. – Илинден, Битолско, Леринско, Кичевско, Костурско, Охридско са обхванати от въстание, а в Крушево въстаниците обявяват създаването на т.нар. Крушевска република, просъществувала 10 дни; на 18 август започват бойни действия и в Странджа, където също е създадена република, градовете Василико (дн. Царево) и Ахтопол са освободени, а турските части са изтласкани към Малко Търново и Лозенград.

На 31 януари 1904 г. в Каваклий (дн. Тополовград) Хар. Памуков започва издаването на в. „**Сакар**”. Обявено е, че линията ще е като на „*независим вестник за политика, обявления и пр.*”, но всъщност медията се явява поддръжник на правителството на Рачо Петров. Печата се в двете ямболски печатници – „Труд” и „Светлина”. Брой 13. (21 юни 1904 г.) сякаш се явява фатален. Оказва се последен.

Не по-добра е съдбата и на „**Средна гора**” – „*независим вестник за политика, стопанство, реклами и пр.*”. И той по характер е на страната на Народнолибералната (стамболовистка) партия, и той се издава във време, когато начело на управлението е кабинетът на Рачо Петров, и той е провинциално издание. Печата се в Стара Загора, като отговорен редактор е Г. Панайотов. Първият брой на „Средна гора” излиза на 14 декември 1903 г., а последният, № 24, на 21 юни 1904 г.

В Самоков излиза в. „**Рила**”, за който сведенията са съвсем оскъдни: 37-те му броя са от времевия отрязък 17 август 1905 г.–12 юни 1906 г., печатан от Коста К. Китов. Тиражът е около 1000.

Пет пъти в седмицата (без понеделник и петък) излиза вестник „**Balkan**” (Пловдив). Той е пример за условността при разделянето на настоящия преглед 1878-1908 и 1909-1919 г., тъй като се издава от 1906 г. до 1919 г. Вестникът приключва с брой 3230. До XIII си годишнина „Balkan” се печата в Пловдив, а след това – в София.

През есента на 1908 г. за няколко дни (5-10 септември) в столицата се появява вестник „**Шар планина**” (оронимът, дал заглавието, е на планина, която не се намира на българска територия, но създателите са имали предвид друго – медията да бъде списвана в духа на идеите за равенство, братство, свобода [8]). Жалко е, че прекратява съществуването си малко преди знаменателното събитие – обявяването на независимостта на България.

Вече подчертах, че терминът *ороними* е много по-широк отколкото включването единствено на наименованията на планини. Имената на върхове и долини също имат свое място. В Казанлък през 1890 година (20 януари–8 септември) започва издаването на политическия и литературен вестник „**Розова долина**”. Излизат 12 броя, чиито редактор-издатели са М. Недялков и Петко Калчев, а редактор - Георги Пенков. Явно е, че подборът на заглавието е повече от удачно, защото именно град Казанлък е център на Розовата долина.

Прилича на бивши опълченци да популяризират името на легендарния връх Шипка. Неслучайно точно така е озаглавено месечното списание, издавано от Бургаското поборнико-опълченско дружество за времето април–декември 1901 г. В „**Шипка**” са намерили точно си място документи за националноосвободителното движение, спомени и биографии на поборници и пр. и това по естествен път обвързва тематика със заглавие. Списанието е месечно. Излизат 9 книжки в

печатниците на Ив. Д. Шопов в Бургас и на Д. Ангелов в Карнобат. Редактор е М. Георгиев.

В Казанлък през 1902 г. редактор-стопанинът Г. Н. Бакърджиев дава живот на политическия лист **„Бузлуджа“**. Политическите пристрастия на издателя са такива, че и линията на политическия му вестник е в подкрепа на правителството на д-р Ст. Данев. Необходимо е да се отбележи географската близост между града и връха. По всяка вероятност тя е търсена и във вестникарското заглавие - все пак Казанлък се намира на около 25 km от връх Бузлуджа (1441 m).

Също такава е връзката между връх Веслец, Враца и местна медия. Неслучайно **тогава** именно в този град от 27 март до 14 август 1902 г. Т. Богданов издава в. **„Веслец“** (общо 19 броя). Първоначално вестникът защитава идеите на Демократическата партия. Независимо че едва през 1903 г. младите демократи Найчо Цанов и Тодор Г. Влайков напускат партията и създават Радикалдемократическата партия, във „Веслец“ се откриват и техните още неформулирани идеи на бъдещи радикали.

През 1903 г. в две различни селища излизат вестници с едно и също наименование – „Оборище“. Първият вестник **„Оборище“** е предизборен лист. Негов редактор е Иван Димитров. Издава се в Панагюрище – три пъти в седмицата (*„вторник, четвъртък и събота“*), но на практика са отпечатани и толкова броя между 4 и 14 октомври, т.е. във време, много по-голямо от „вторник, четвъртък и събота“. От гледна точка на политическата окраска – изданието е с антилиберална насоченост.

Два пъти в годината – *„на 20-й април и на 11-ий август“* е планиран да излиза вестник **„Оборище“**, чийто стопанин-издател е Ц. П. Сапунджиев. В град Оряхово е отпечатан единствен брой – през ноември 1903 г.(!). Поне в другата част от намеренията има до известна степен препокриване – изданието е *„с поучителна цел от българските революционни движения и техните дейци“*. Интересни са двата подхода на създателите на медиите. В първия случай акцентът е поставен върху географската обвързаност (местността Оборище е в близост до Панагюрище), а във втория – върху съдържателната страна (Оборище е историческа местност, свързана най-тясно с част от историята на нашето национално-освободително движение).

В с. Новоселци (Видинско) се издава седмичният лист **„Мургаш“**. Редактор-стопанинът К. Георгиев ползва услугите на модерната печатница „Либералний клуб“-София. Не е случайно, тъй като и редакторът, и вестникът му клонят към либералите, но тези обстоятелства в никакъв случай не дават отражение върху продължителността: от 12 септември 1904 г. до 2 юни 1905 г. са отпечатани едва 9 броя. Не мога да гадая за точната адресираност на оронима – дали се отнася за Мургаш – дял от Западна Стара планина, или за връх Мургаш (1687 m).

Карлово е едно от подбалканските градчета, разположено в плодородната Стремска долина. Може би това е и причина редакторът В. Александров да назове своя вестник именно **„Стремска долина“**. Отпечатани са 65 броя – 26 през първата годишнина (8 март-27 септември 1908) и 39 - през втората (27 август 1909-12 февруари 1911), което сочи неритмичност в издаването, а и говори за неголемия интерес на карловци към изданието, обясняващ се и с неговата политическа обвързаност (Демократическа партия).

Изводи:

През разглеждания 30-годишен период са отпечатани 32 издания със заглавие ороним. Селищата, в които се появяват, са: Бургас, Варна, Враца, Дупница, Каваклий (дн. Тополовград), Казанлък, Карлово, Новоселци (Видинско), Оряхово (Врачанско), Оряхово (Рупчоско), Панагюрище, Пловдив, Русе, Самоков, Севлиево, София, Стара Загора, Татар Пазарджик (дн. Пазарджик), Трън. Това неминуемо

сочи, че печатът със заглавие ороним не е концентриран в столицата. А като се има предвид, че някои селища са свързани тясно с оронима, то вмъкването на този вид топоним в заглавие на местните вестници или списания говори и за своеобразен землячески патриотизъм.

От гледна точка на наименованията преобладава заглавието ороним „Балкан“ – 8 пъти (София - 1883; Стара Загора – 1886-1887; Русе – 1898, „*Balkan*“, но и „*Балкан*“; Стара Загора - 1901; Севлиево - 1902-1904; София – 1903; Пловдив – 1906-1919, „*Balkan*“). Неповторими са заглавия като „*Бузлуджа*“ (Казанлък - 1902), „*Веслец*“ (Враца – 1902), „*Мургащ*“ (Новоселци, Видинско – 1904-1905), „*Пирин-планина*“ (Русе – 1894), „*Рила*“ (Самоков - 1905-1906), „*Рилски балкан*“ (Дупница – 1902-1905), „*Розова долина*“ (Казанлък - 1890), „*Руй*“ (Трън – 1898-1899), „*Сакар*“ (Каваклий, дн. Тополовград – 1904), „*Средна гора*“ (Стара Загора – 1903-1904), „*Стара планина*“ (Пловдив – 1895-1896), „*Странджа*“ (Варна, 1896-1899), „*Стремска долина*“ (Карлово – 1908-1911), „*Шипка*“ (Бургас - 1901).

Прави впечатление, че до 1893 година издания със заглавие ороним са едва ли не рядкост: „*Витоша*“ (1879-1889), „*Балкан*“ (1883), „*Балкан*“ (1886-1887), „*Родопи*“ (1889), „*Розова долина*“ (1890) и „*Средна гора*“ (1890). Сякаш има „опипване на почвата“ до колко подобна медия ще предизвика читателския интерес. По такъв начин може да се обясни повтарянето на *едно и също заглавие в един и същ град*: в София - „*Витоша*“ – 1879-1880 г. и „*Витоша*“ - 1896 г.; „*Балкан*“ - 1883 г. и „*Балкан*“ - 1903 г.; в Стара Загора - „*Средна гора*“ – 1890 г. и „*Средна гора*“ – 1903-1904 г. и „*Балкан*“ (1886-1887 г.) и „*Балкан*“ (1901 г.) или наличието, макар и през определен брой години, на медии със заглавие ороним: в Пловдив - „*Родопи*“ - 1889, „*Стара планина*“ - 1895-1896 и „*Balkan*“ – 1906-1919 г.; в Казанлък - „*Розова долина*“ - 1890 г. и „*Бузлуджа*“ - 1902; в Русе - „*Пирин-планина*“ - 1894 г., „*Balkan*“ и „*Балкан*“ - 1898 г.

От 1894 г. се наблюдава рязко променяне на картината: всяка година в някое селище на Княжество България има издание от разглеждания тип. Нещо повече – в някои години на вестникарския пазар се застъпват по няколко медии със заглавие ороним: 1894 (4 на брой), 1896 (3), 1898 (4), 1902 (3), 1903 (6), 1904 (5)...

2. 1909-1919

Десетилетието е богато на събития, които като цяло имат негативен характер за България. Един бегъл хронологичен преглед очертава периода като изпълнен с военни събития и национални катастрофи. Страната ни участва дейно в Първата балканска война, продължила от 26 септември (9 октомври по нов стил) 1912 г. до 17 (30) май 1913 г. Ентузиазмът на армията и народа ни, както и постигнатите военни резултати обаче са унижени, понеже съвсем скоро - на 16 юни 1913 г., цар Фердинанд дава заповед за нападение на довчерашия съюзник – Сърбия. Започва Втората (Междусъюзническата) война, завършила катастрофално за България. На 18 юли с. г. правителството на Васил Радославов иска примирие. По силата на Букурещкия мирен договор - 28 юли (10 август по нов стил) 1913 г., Сърбия присъединява Вардарска Македония, Гърция — Южна и Беломорска Македония, а Румъния — Южна Добруджа. На 16 септември 1913 г. пък Царство България подписва договор с Турция. Така според Цариградския договор страната ни губи и Източна Тракия. Манифестът на царя от 14 октомври 1915 г., с който България обявява война на Сърбия, озаменува включването ни в Първата световна война. Със Солунското примирие (29 септември 1918 г.) тя остава извън военните действия. На 27 ноември 1919 г. в кметството на парижкото предградие Ньой сюр Сен министър-председателят Александър Стамболийски поставя подписа си под мирен договор, чрез който се регулират отношенията между България и страните от Съглашението и се слага край на участието ѝ в Първата световна война. На Кралството на сърби, хървати и словенци България е принудена да предаде Западните покрайнини (селища в Кулско, областите около Босилеград, Цариброд и

Струмица); Беломорска Тракия е поставена под управлението на Антантата, но перспективата е в бъдеще да бъде предоставена на Гърция; Южна Добруджа остава в пределите на Румъния.

Бюрото на Народно-либералната партия в гр. Т. Пазарджик създава свой орган - **„Средни Родопи“**. Той се издава в продължение на две години. През 1910 г., когато е първата му годишнина (от 12 януари до 25 декември), са отпечатани 47 броя, т.е. почти всяка седмица вестникът е сред членовете на местната партийна структура. Втората годишнина обхваща периода 1 януари-10 юли 1911 г., но вече присъствието е изключително слабо – за 22 седмици са отпечатани едва 9 броя. От 1 октомври 1911 г. до 12 септември 1912 г. Данаил Крапчев издава седмичника „Вардар“. На пръв поглед вестникът не би следвало да бъде включен в настоящия обзор, понеже е от друг тип (със заглавие хидроним). В случая обръщам внимание на „Вардар“ заради факта, че част от тиража му излиза със заглавия **„Огражден“** и **„Пелистер“**.

Огражден е част от Осоговско-Беласишката планинска група. Планината се разпростира на българска и македонска територия. Най-високият ѝ връх Огражденец (1744 m) е извън българските граници. Пелистер пък е връх – първенец на Баба планина (2601 m). Следователно и двете заглавия имат място в обзора. Остава да изясним причината за метаморфозата „Вардар“ – „Огражден“ – „Пелистер“ (а и „Църна“, „Пчиня“ и др.) [7, с. XIII].

Преценявало се, че „македонските“ заглавия не биха правили впечатление в Македония, която в тези години е под турска власт, и по такъв начин вестникът би се разпространявал по-лесно там.

С цел общественото мнение да бъде подготвено за проектираната във висшите етажи на властта Балканска война е създаден политико-общественият, книжовен, индустриален, военен и медицински вестник **„Балкан“**. Първият му брой излиза на пазара на 12 януари 1912 г., а последният, 31., на 24 август. Месец по-късно (26 септември) военните действия вече са факт.

„За освобождението на родските български области отвъд Рила, Родопите и Странджа планина“ – такива цели си поставя органът на Македоно-одринската организация за автономия на Македония и Одринско **„Пирин-планина“**. Той е издаван от редакционен комитет във Враца. Отпечатани са 12 броя, като първият е с дата 21 януари 1912 г., а последният - 30 май 1913 г., когато Първата балканска война вече е приключила и Турция изгубва почти всичките си владения на Балканския полуостров. Под властта на българите е Източна Македония (и Тракия), Сърбия завладява Северозападна Македония (и Косово и други области), Гърция – Югозападна Македония (и Епир и редица острови в Егейско море). Подялбата на Македония обаче не е решена по справедлив начин и води до разрыв сред страните от Балканския съюз и до избухването на Втората балканска война.

В Женева д-р М. В. Лолов издава полумесечника **„Les Balkans“** („Балкан“). Със сигурност се знаят само две неща: годината на появата му – 1913-а и че е списван на френски език [2, с. 48].

През 1914 г. (25 май-12 юли) в Самоков-Ихтиман-Долна баня са отпечатани 8 броя на седмичника **„Мусала“**. Стопанин-издателят Д. Генов е либерал и с такава насоченост е и вестникът. Струва си да се подчертае наличието на връзката: селище – ороним. Явно създателите на вестника акцентуват неслучайно върху името на рилския и едновременно с това балкански планински първенец (2925 m), но за съжаление печатното издание не е сред българските медийни първенци.

По време на Първата световна война има три издания със заглавие ороним. Е. Руем редактира и печата в София пропагандното списание **„за история, политика, обществен живот и стопанство“** **„Resimli Balkan“** (Балкан. Илюстриран). До 23 март 1916 г. от него са излезли 5 книжки. В следващите две години са печатани само по един брой – на 11 февруари 1917 и 23 март 1918 г. От 3

март 1917 г. до 28 септември 1918 г. в София излиза „*Witoscha*” („*Vumowa*”). Освен информация за военните действия, което е в синхрон с периода, този вестник публикува и литературни материали. Явно – и от едното, и от другото е имало нужда. Прави впечатление богатото използване на илюстрацията. Всъщност „Витоша” е притурка на немскописания вестник „*Deutsche Balkanzeitung*”. На 1 юли 1919 г. в хиляден тираж е отпечатан органът на софийския клон на Юношеския туристически съюз „*Vumowa*”. Той е месечно илюстрирано списание, в което се печатат и статии, отнасящи се до други спортни клубове у нас, т.е. претенциите са да бъде медия с национално значение. Резултатът обаче е друг: отпечатан е един-единствен брой.

Последното издание в разглеждания период е „*Балкан*”. Директор на този ежедневник е К. Костов. Печата се в софийската печатница „Нов живот” от 20 май до 8 юли 1919 г. Задържа се на пазара с 38 броя. Като политическа ориентация вестникът е близък до Демократическата партия и е анти БЗНС.

Изводи:

След „бума” в периода 1901-1908 г., когато са засвидетелствани 16 издания със заглавие ороним, последва сравнително спокойно десетилетие. Вестникарските имена от разглеждания тип са 11. Въпреки това е необходимо да се подчертаят два интересни момента:

1. Заглавията се различават едно от друго („*Балкан*”, „*Vumowa*”, „*Мусала*”, „*Огражден*”, „*Пелистер*”, „*Пирин-планина*”, „*Средни Родопи*”), а повторенията са две, макар и с наличие на нюанс: предадено е на кирилица („*Балкан*” и „*Vumowa*”) и на латиница (съответно „*Les Balkans*”, „*Resimli Balkan*” и „*Witoscha*”).
2. Издаваните в годините 1908-1919 т. медии със заглавие ороними са 13. (Тук включвам и „*Balkan*” и „*Стремска долина*”, „прескочили” „границите” от предишния подпериод). 6 от тях са столични издания (46 % от излезлите), а това е съществена отлика в сравнение с печата от 1878-1908 г.
3. Малкият брой издания не е причина сред тях да липсват и оригинални заглавия, несрещани в подпериода 1878-1908 г. Имам предвид: „*Мусала*”, „*Огражден*”, „*Пелистер*”, „*Средни Родопи*”.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В годините 1878-1919 (а и в следващия четвърт век) издатели и редактори имат подчертан афинитет към издания с името „*Балкан*” (заглавието се среща 12 пъти, независимо дали е на кирилица или на латиница). Възможно е причината да се корени във верността към линията, започната в доосвободения период. Наименованието е равнозначно не само за *Стара планина*, но в значение на *планина* се съчетава с други ороними, за да бъдат по-ясни медийните заглавия - „*Пирин-планина*” (Русе, 1894), „*Рилски балкан*” (Дупница, 1902-1905), „*Шар планина*” (София, 1908), „*Пирин-планина*” (Враца, 1912-1913). Среща се и наименованието „*Стара планина*” (Пловдив, 1895-1896). Синонимът Хемус обаче е пренебрегнат, а точно този ороним през 1918 година става фирма на популярно книгоиздателство. Като заглавие на медия се появява сравнително късно (през 1924 година) [3]. Необяснима е според мен и липсата на заглавия, изведени от оронимите Верила, Люлин, Осогово (през 1938-1940 г. излиза „Осоговски лес”), Юндола (през 1930 г. е издаден „Юндолко ехо”), Ком (2016 т) (вестник „Ком” има на пазара в периода 1935-1944 г.), Черни връх (2601 т) (едноименен вестник се появява чак през 1942 г.), Вихрен (2915 т), Царев връх (2375 т), Руен (2251 т) и др. Разбира се, точно тук не е възможно, а и едва ли е необходимо, да се посочат всички евентуални ороними, но все пак това са български планини, планински първенци, котловини..., които незнайно защо не се превръщат в медийни заглавия. Едно сравняване на издания с

друг тип заглавия (хидроними) [4, с. 255-260, 261-271] сочи, че предпочитанията са именно към вестници, приели за наименование местния топоним – преди всичко за реката, минаваща през населеното място или в непосредствена близост. Прегледът сочи, че преобладаващите издания със заглавие ороним са с партийна окраска; че се малко ония, чиито живот е продължителен – „Странджа“ (Варна, 1896-1899), „Рилски балкан“ (Дупница, 1902-1905), „Balkan“ („Балкан“) (Пловдив-София, 1906-1919, с прекъсвания), „Стремска долина“ (Карлово, 1908-1911).

БЕЛЕЖКИ:

[1] Боршук, Г. „Балкан“ – неизвестен ръкописен вестник от Възраждането. – Год. на ББИ, т. I, 1948.

[2] Български периодичен печат. 1844-1944. Анотиран библиографски указател. т. III. С., 1969, с. 48.

[3] Душков, Ж. Български периодични издания със заглавия ороними (II част. 1919-1944). - *Науч. тр.* на Русенския университет - 2010, Т. 49, серия 6.4, с. 161-172.

[4] Душков, Ж. Хидроними, но медийни заглавия. I част. 1865-1910; II част. 1911-1944. - *Науч. тр.* на Русенския университет - 2009, Т. 48, серия 6.2.

[5] Илчев, С. Речник на личните и фамилните имена у българите. С., 1969

[6] *Искра*, 1896-1897, № 3.

[7] Крапчев, Д. Изминат път. 1906-1936. т. I, С., 1936.

[8] *Новини* (Цариград), № 90, 29 авг. 1908 г.

[9] *Нов отзив*, № 18, 21 авг. 1898.

[10] *Пловдив*, № 8, 21 март 1896.

[11] <http://bg.wikipedia.org/wiki/>

За контакти:

Живодар Душков – e-mail: darko47@mail.bg

Докладът е рецензиран.